

VREME
IZAZOVA

CIVILNA
KONTROLA
POLICIJE

Z 11086
2. EX.

FRIEDRICH EBERT FONDACIJA

Fondacija Friedrich-Ebert osnovana je 1925. godine kao političko nasleđe prvog demokratski izabranog predsednika Nemačke Friedricha Eberta. Socijaldemokrata Ebert, koji se od zanatlje uzdigao na najvišu državnu funkciju, podstakao je osnivanje fondacije sa sledećim ciljevima:

- * političko i društveno obrazovanje ljudi svih društvenih slojeva u duhu demokratije i pluralizma
- * stipendiranje mlađih, nadarenih studenata i podrška u istraživačkom i naučnom radu
- * doprinos međunarodnoj komunikaciji i saradnji

Fondaciju Friedrich-Ebert su nacisti zabranili 1933. godine, a 1947. je ponovo počela sa radom.

Od samog osnivanja Fondacija se zalaže za međunarodnu saradnju i osniva svoje kancelarije u preko sto zemalja sveta dajući doprinos razvoju pluralizma, pravne države, socijalne pravde i nenasilnom rešavanju konflikata u državi i društvu.

Partneri Fondacije Friedrich-Ebert su sindikati, nevladine organizacije, udruženja građana, istraživačke i edukativne institucije, građanski pokreti, organizacije civilnog društva, parlamenti, državne institucije i međunarodne organizacije. Težište rada svih kancelarija Fondacije odgovara i posebnim potrebama i zahtevima lokalnih partnera. Obrazovanje, savetovanje i razmena iskustava sprovode se uz pomoć eksperata ili ekspertske grupa na edukativnim skupovima, konferencijama, seminarima, radionicama, javnim tribinama. U zemljama Istočne i Jugoistočne Evrope tematski okviri obuhvataju, između ostalog, demokratizaciju društva, ekonomski oporavak i proces privredne i političke integracije u Evropsku uniju.

U Saveznoj Republici Jugoslaviji Fondacija Friedrich Ebert radi od 1996. godine podržavajući razvoj civilnog društva kroz seriju projekata. Partneri Fondacije na ovim prostorima su, pored ostalih, sindikati, nevladine organizacije, naučne ustanove, slobodni mediji...

Kontakt adresa:

Friedrich-Ebert-Fondacija

Simina 1, Beograd

Tel: 011-3283-018

Fax: 011-3283-415

E-mail: fes.bgd@fes.org.yu

U subotu 24. februara u Studentskom kulturnom centru u Beogradu održana je tribina na temu "Civilna kontrola policije" u organizaciji lista "Vreme" i nemačke fondacije "Fridrich Ebert". Bila je to prva u seriji tribina pod nazivom "Vreme izazova". Učestvovali su:

DR ANDREJ ANŽIĆ, zamenik direktora slovenske policije i docent na Visokoj policijsko-bezbednosnoj školi u Ljubljani;

ANTO NOBILO, advokat iz Zagreba;

DR BUDIMIR BABOVIĆ, bivši jugoslovenski predstavnik u Interpolu i šef jugoslovenskog biroa Interpol-a;

GORAN VESIĆ, specijalni savetnik saveznog ministra unutrašnjih poslova

Tribinu je vodio novinar "Vremena"

MILOŠ VASIĆ.

"Vreme" prenosi integralne verzije uvodnih izlaganja učesnika tribine, kao i delove razgovora koji se posle toga vodio.

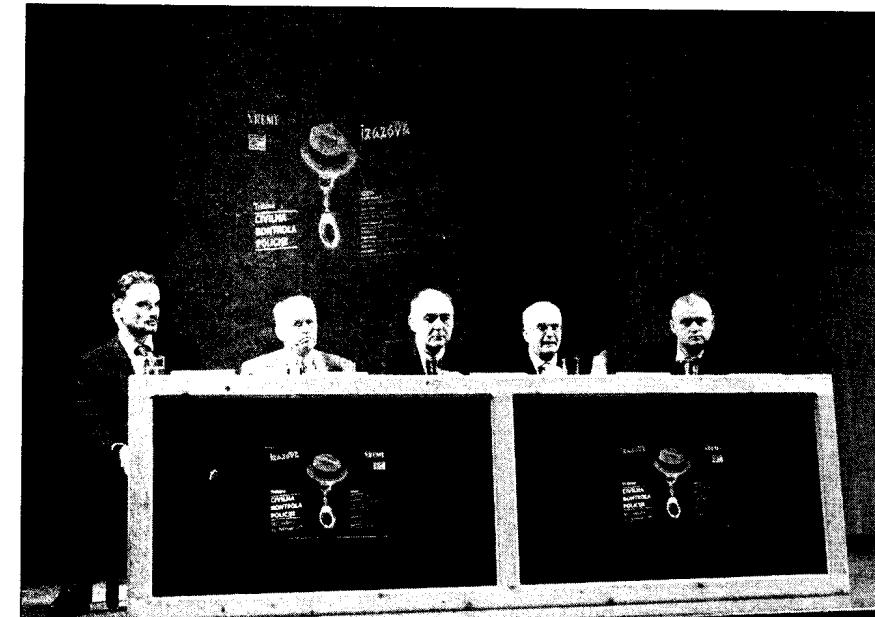

Tribina

CIVILNA KONTROLA POLICIJE

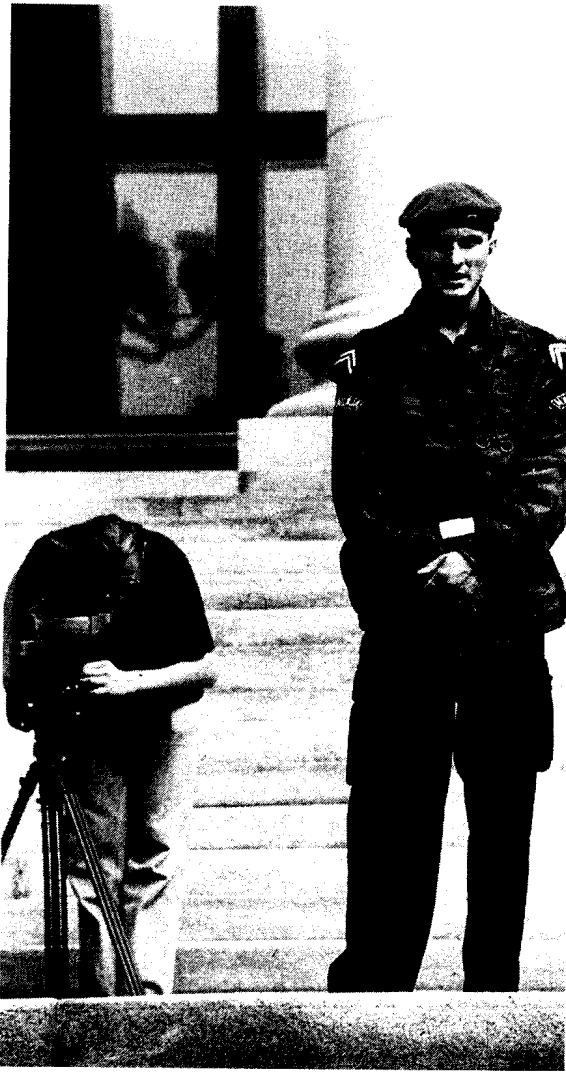

VREME
IZAZOVA

Z 11086

2. EX.

Ko će čuvati čuvare

Srbija je u trenutku prevrata iz 1987. godine, kada Milošević dolazi na vlast, imala pristojnu i efikasnu policiju i u brojčanom i u kvalifikacijskom smislu, u smislu dobri statistika itd. Sa dolaškom Miloševića na vlast, zahvaljujući prvo kosovskoj krizi pa kasnijim krizama i ratovima, srpska se policija pretvarala polako u armiju gradiškog rata. Došlo je do njenje militarizacije i upotrebe policije van teritorije države, što je protivstavno. Nećemo se zavaravati, znamo vrlo dobro šta se radilo i kako se radilo, da bi se na kraju ta ista policija pretvorila u jednu vrstu pre raslog, velikog represivnog aparata. Za to isto vreme, statistika rasvetljavanja krivičnih dela, što je najbitnija stvar, drastično je padala. Mi ovoga trenutka, da navedem najbanalniji primer, imamo trideset veoma zanimljivih ubistava od 1991. do danas, koja nisu rasvetljena. Da vas podsetim, među žrtvama tih ubistava su jedan vršlji dužnosti ministra unutrašnjih poslova, jedan generalni sekretar vladajuće stranke, dva ili tri policijska pukovnika, još nekoliko policijaca. Reč je dakle o trideset ubistava iz kojih očito stoji ruka zločinačke organizacije, jer su sva radena na isti način i istim rukopisom, odnosno taktičko-operativnim metodom. Po procenama iksusnih kriminalista, koji su proveli u tom poslu trideset-četrdeset godina, iž svakog od tih ubistava stajalo je najmanje četvero-petoro ljudi, barem dva-tri automobila i barem dva sigurna stana, da ne govorimo o obaveštajnoj pripremi, o telekomunikacijama, o oružju za jednokratnu upotrebu i o merama zaštite počinilaca. Ja se nadam da će barem neka od tih najvažnijih ubistava biti rasvetljena u ovoj novoj fazi. Da bi se policija dovela na mesto i da bi povratila onu ulogu koju mora da ima u normalnoj demokratskoj državi, potrebna je temeljita reorganizacija, i tu se postavlja ono pitanje koje se postavlja od samog početka: ko će čuvati čuvare? Postoje razni načini, o tome će naši gosti reći nešto više, moje je samo da izrazim nadu da će policija u Srbiji konačno doći pre svega pod nadzor parlamenta kao najznačajnije demokratske institucije.

Civilna kontrola policije

Nema idealnog modela

Ja sam ovde kao docent ljubljanskog fakulteta iako sam u isto vreme i zamenik direktora slovenačke policije. Nemam pravo na recepte, imam samo obavezu da prenesem saznanja do kojih sam došao za deset godina naučnog istraživanja problema kontrole nad policijom. U svom izlaganju najpre ču dati nekoliko teoretskih stavova, a onda ću govoriti o slovenačkom iskustvu kontrole nad policijom.

Hteo bili upozoriti da u Evropi nema idealnog modela kontrole, da se zavala gradi svoj vlastiti model, ali u isto vreme moram naglasiti nesto: svaki od tih modela mora uvažavati neke univerzalne principe. Ti univerzalni principi su: poštovanje ljudskih prava, istovremena stručna, sudska i parlamentarna kontrola, itd. Kontrola nikada nije staticna, niti smo bili staticni, nego je to dinamička komponenta. Još nesto bih htio reći, a to je da demokratska kontrola nad policijom mora biti prethodna, znači za vreme priprema zakonskih načira i naknadna, tu mislim na izvršavanje policijskih ovlasti.

Rekao sam da ću najpre reći nekoliko reči o teoretskim okvirima. Šta je za mene civilno-bezbednosni odnos između policije i društva? Na čemu se on temelji? Treba proučiti legitimnost policije, i to je jedan od najboljih metoda. Demokratsko društvo sve više povlačava kritiku na račun svojih organa i službi, naročito policije. Policija nije više najvažniji čimbenik nacionalne sigurnosti. Dolazi do odredene krize legitimnosti policije. Kriza legitimnosti policije ujedno je i upozorenje da može doći do krize legitimnosti političkog sistema ako politički sistem nije spreman srediti odnose do tih organa i službi. Proučavanje legitimnosti organa i službi bezbednosti uvek prate određene emocije, koje ni u kom slučaju ne mogu biti nadredene etici i naučnoj skeptici.

Dalje se pitam, koji su osnovni elementi civilno-bezbednosnih odnosa. Prvi je svakako profesionalizam, drugi

je ideološka neutralnost, treći element je funkcionalni imperativ, četvrti stručna, sudska i parlamentarna kontrola. Veoma važan element je prelazak iz policijske uprave u javnu upravu, i možda poslednji, iako ne i najmanje važan, jeste etika.

Koju su faktori koji determiniraju te civilno-bezbednosne odnose? To su vanjski i unutrašnji. Najvažniji vanjski faktori su: političke partije, organi i organizacije vlasti, civilno društvo, javno mnenje i svakako, međunarodna teorija i praksa. Najvažniji unutrašnji faktori su: interes, stavovi, specifična supkulturna policije i vrednosti.

Kako razumeti politizaciju organa i službi bezbednosti? Radi se o dva moguća pristupa: o politizaciji u širem smislu reči, i taj oblik politizacije je nužan. Onemogućiti tu politizaciju znači onemogućiti pravnu državu. Problematična je politizacija u užem smislu, koja je antipod formalnoj politizaciji i problematična je zbog toga jer neformalna politizacija kobno utiče na profesionalnost.

Krizi legitimnosti policije ujedno je i upozorenje da može doći do krize legitimnosti političkog sistema ako politički sistem nije spreman srediti odnose do tih organa i službi

Kako sada shvatiti legitimnost tih organa, policije, ili drugih službi? Najpre treba reći da sve definicije legitimnosti daju najviše pažnju legalnosti, ali ja mislim da to nije dovoljno, jer suvremeni evropski pristup policijske teorije unosi u legitimnost policije dva ključna elementa. Prvi element su stavovi gradana, a

kad je konkretna institucija (dakle to može biti policija) najadekvatnija i moralno prihvatljiva za vecinu građana. Drugi element jeste sposobnost i mogućnost političkog sistema da uveri svoje građane da je najprimereniji.

Šta je onda kontrola? Kontrola je stalni pratilac čovekov od njegovog rođenja pa do smrti. Svaka kontrola sadržava elemente podredivanja, tražanja, i najvažniji element je moć. Kontrola je izraziti oblik intervencije i svaka kontrola ima svoje psihološke i socijalne posledice. Najvažnije je to da svaka kontrola mora imati kao svoje posledice nagradu ili sankciju. Dobar rezultat – nagrada, slab rezultat – sankcija.

Koju su oblike kontrole nad policijom u Sloveniji? Tri vrste oblika imamo: stručnu, sudsку i parlamentarnu. S tim da ja ta tri oblike kontrole podrazumevam kao formalnu kontrolu. Onda imamo neformalne kontrole, kao što su javno mnenje, rad nevladinih organizacija, lobija, grupa za pritisak itd.

Stručna kontrola nad policijom u Sloveniji sastoji se od interne i eksterne stručne kontrole. Ta interna stručna kontrola je veoma važna zbog toga što se razvije vlastiti imuni sistem u policiji. To je veoma važan determinator kontrole nad policijom. Tu unutrašnju kontrolu rade kod nas dve službe: Služba za unutrašnju zaštitu i žalbe i Odjeljenje za kontrolu Generalne policijske uprave. Onda imamo ekster-

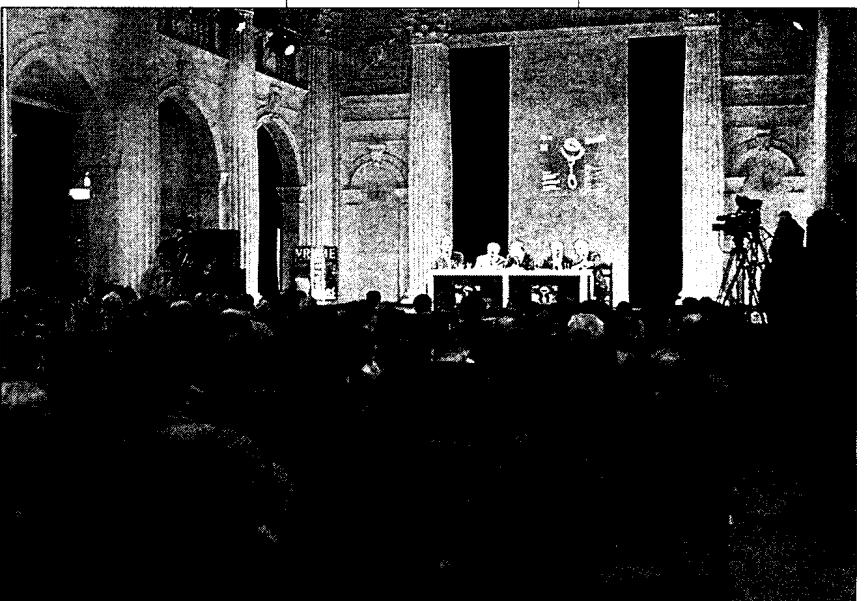
nu stručnu kontrolu, koju sprovode organi van policije, a to su Ured za usmeravanje i kontrolu (taj ured je u funkciji ministra), državni tužilac, Računski sud i ombudsman.

Druga vrsta je sudska kontrola. Sudska kontrola znači pravnu zaštitu pojedinaca u odnosu na izvođenje policijskih ovlasti. Uredena je svim pravnim aktima, Zakonom o policiji, Zakonom o kaznenom postupku itd. Sudska kontrola se uvek mora primenjivati na pojedinim, a ne na grupnim slučajevima i svakako je u funkciji ravnoteže i kočenja između dveju grana vlasti, izvršne i sudske. Imamo još i parlamentarnu kontrolu. To je oblik političke kontrole. Parlamentarnu kontrolu izvodi kod nas Komisija za nadzor nad radom policije i obaveštajnih službi. Ona proučava političku odgovornost nosilaca javnih ovlašćenja, znači ministra, direktora i drugih funkcionera u toj službi. Veoma je važno da se u parlamentarnoj kontroli razlikuje policijska funkcija od obaveštajnih funkcija jer policija izvršava ovlašćenja na osnovi domaće jurisdikcije, a obaveštajna delatnost je usmerena na prikupljanje podataka i informacija u inostranstvu. Kod parlamentarne kontrole radi se o

kontroli nad upotrebo takozvanih posebnih metoda i sredstava rada. Zbog čega je to naročito važno? Ne toliko za rad policije, koliko za rad obaveštajnih službi. Jer, pojedinač nikada neće znati da je objekt interesa obaveštajnih službi, ali ipak treba da postoji neki regulator da može imati uvid u rad tih službi. To je parlamentarna kontrola. Veoma je važno da se članovi te komisije pismeno obavežu na putnju. Na kraju moram reći ponovo: treba poznavati i uvažavati tudu praksu, ali ipak učiti na tudem greškama i uvažavati vlastite

specifičnosti. Mogao bi neko postaviti pitanje: koliko kontrole? Kontrole nikada nije dovoljno i nikad previše, ali naročito je važno, i to bilo hteo posebno napomenuti, da je skupština Saveta Evrope 26. aprila 1999. godine donela rezoluciju koja govorи o radu policijskih organa. U njoj se kaže da je policija veoma važan subjekt nacionalne sigurnosti, da bez policijskog rada nema pravne države, ali da postoji opasnost da policija sama određuje šta su nacionalni bezbednosni interesi, i to onda problem za individualna prava čoveka.

Civilna kontrola policije

ANTO NOBIL

Borba oko tajnih službi

Isto kao ni kolega iz Slovenije, ne mogu reći da je hrvatsko iskustvo recept koji se može primeniti, ne mogu reći da je situacija dobra, ne mogu reći da je to uzor koji bi se mogao slijediti, ali napraviti jedan kratki pregled ili presek, pa možda to bude podloga za kasniju pitanja i da vidimo što bi bilo eventualno korisno za vašu domaću situaciju.

I Hrvatska je država naslijedila SUP koji je bio jedno od najuređenijih ministarstava, preimenovan u Ministarstvo unutrašnjih poslova, iz tog razloga, i zbog situacije koja je vama bila poznata dok je još postojala savezna država Jugoslavija unutar Ministarstva unutrašnjih poslova stvorena je Zbor narodne garde u travnju '91. godine, zakonska su riješenja donesena, i na neki način unutar policije stvorena je jedna vojna formacija koja je po definiciji zakonskoj bila namijenjena odbrani i obavljanju policijskih dužnosti.

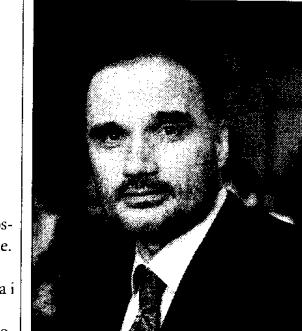
Međutim, vrlo brzo, već u 12. mjesecu '91. godine, policija napušta u vojnu funkciju jer je u međuvremenu osnovana Hrvatska vojska i Ministarstvo obrane Republike Hrvatske. Nakon tog perioda imamo dvije karakteristike policije, bar po mom viđenju (inače, jasno je da je ovo sve što vam govorim moje subjektivno viđenje, jer ja sam privatni odvjetnik i ne znači da je to neka apsolutna ili zvanična istina). Jedna je karakteristika totalna pasivizacija kriminalističke policije u otkrivanju klasičnih kriminalnih djela. Zašto? Zato što su najznačajniji izvršioc kriminalnih djela bili usko povezani sa nosionicima političke moći. Vrhovi političke moći kontrolirali su vrlo efikasno i vrlo tjesno policiju. Policija je praktički bila pasivna u otkrivanju bilo kakvog značajnijeg kriminala. Govorim o periodu između '91. godine, do 3. siječnja 2000. godine, kada je došlo do izbora i pobede bivše opozicije a sadašnje šesteroclane koalicije.

Pored te pasivnosti kriminalističke

policije, osim rutinskog obavljanja posla, imamo i snažan razvoj tajne policije. Tajna policija se pretvara u političko-sredstvo predsednika Franje Tuđmana i njegove oligarhije, uvijek protiv političkih protivnika. Što je nezadovoljstvo u narodu jačalo, što je opozicija jačala, to je djelovanje tajnih službi bilo jače, agresivnije, bezobzirnije i bilo je usmereno prema, kako su oni smatrali, centrima opozicione političke moći. Sto je interesantno, ako vidimo što su bili objekti njihovog interesa, onda su to prije svega bili mediji, slobodni mediji koje nije kontrolirala vladajuća stranka HDZ, prije svega "Feral tribun" iz Splita, zagrebački tjednik "Nacional", "Novi list" iz Rijeke, zatim razne nevladine organizacije, prije svega one koje je finansirao Džordž Soros, kao Fond za otvoreno društvo. Hrvatski helsinski odbor i mnogi slobodnomislici pojedinci za koje je vlast držala da predstavljaju opasnost.

Međutim, i slobodni mediji za koje ja držim da su odigrali ključnu ulogu u Hrvatskoj u rušenju režima Franje Tuđmana, a ne opozicija koja je sad došla na vlast, slobodni intelektualci i mediji obavili su tu funkciju, po mom viđenju stvari, nisu ostali dužni. Misimo iz godine u godini u pratili niz afera, tajnih dokumenata koji su izlazili prije svega u "Nacionalu", pa "Feralu" i nekim drugim listovima. Razotkrivena je operativna akcija "Patir", uoči posjetne pape. Iskoristena je ta operativna akcija kako bi se uspostavila tajna kontrola telefonskih razgovora, praćenje, ozvučavanje prostorija novinara. Nakon toga razotkrivena je operativna akcija vojne kontraobaveštajne službe "Sis kameleon", koja je bila usmerena protiv Hrvatskog helsinskog odbora i društva koje je finansirao Soros.

Glavno oružje tajnih službi bilo je

prisluskivanje telefonskih razgovora, praćenje i ozvučavanje prostorija, tako da je to postala mora svih onih koji se nisu slagali sa Tuđmanovim režimom i koji su bili politički aktivni u borbi protiv tog režima. Bitka za kontrolu tih tajnih sredstava u stvari je bila bitka za moć. Na različite načine je to dolazilo do izražaja, međutim, ako vidimo tko je odličivo i tko je kontrolirao kad i pod kojim uvjetima će tajna služba moći nekoga ozvučiti, vidjet ćemo u čijim je rukama moći da prave kontrole uopće nije bilo. Naiome, nije dovoljno i nije problem kada se uspostavlja tajna kontrola telefonskih razgovora na osnovu rješenja istražnog suca, kad postoji sumnja da je netko počinio kazneno djelo, nego je problem kad policija na osnovu svojih ovlasti, to je bio članak 18 Zakona o unutrašnjim poslovima, procijeni da je ugrožena nacionalna sigurnost i onda odlučuje da će nekoga ozvučiti, prisluskavati ili tako nešto. Od luku bi donosio ministar unutrašnjih poslova, na prijedlog svog pomocnika koji je bio šef civilne tajne službe i bio je dužan samo o tome obavijestiti predsjednika republike.

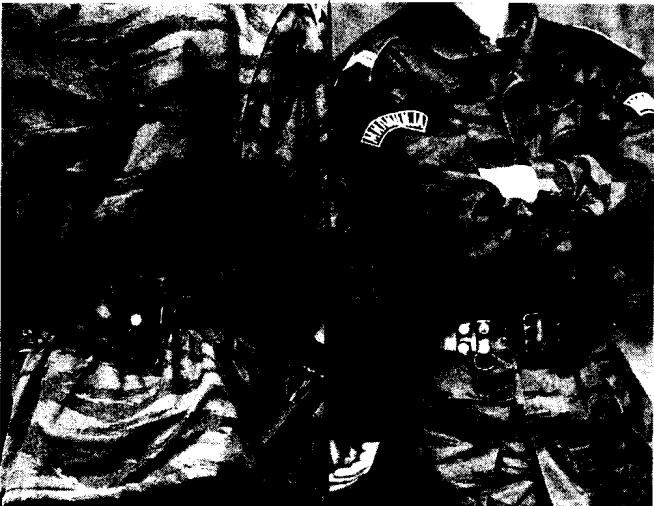
Ako pogledamo organizacionu strukturu tajnih službi, onda ćemo vidjeti da vrijeme Tuđmanovog režima da je na vrhu bio Franjo Tuđman, da je nadzornu službu nad svim tajnim službama u Hrvatskoj vršio njegov Ured za nacionalnu sigurnost, koji je on imenovao i koji je njemu bio odgovoran, da je glavna analitička služba bio HIS, u koji su slijevale sve informacije tajnih službi, a na čijem je čelu bio njegov sin dr Miroslav Tuđman, i da je HIS imao kontrolu nad tajnom civilnom službom i tajnom vojnom službom. Naiome, civilna tajna služba, Služba za zaštitu ustavnog poretku (SZUP), bila je dio ministarstva unu-

trašnijih poslova, šef SZUP-a odgovarao je ministru unutrašnjih poslova, ali je istovremeno postojala dvostruka linija odgovornosti i bio je odgovoran prema HIS-u, to je Hrvatska izvještajna služba, a HIS je bio odgovoran predsedniku države. Isto tako je i SIS, vojna obavještajna služba, odgovarala i ministru odbrane i HIS-u, s tim što su linije zapovjedne odgovornosti unutar tajnih službi bile važnije i izraženije nego prema resornim ministrima.

Ako vidimo tako postavljenu šemu tajnih službi, onda ćemo vidjeti da je operativno rukovodio tajnim službama predsjednik države, i da se predsjednik države obaveštavao o tome koga će se prisluškivati, dakle predsjednik države je i upravljao tajnim službama i kontrolirao tajne službe. Boćne kontrole nisu postojale ili su postojale u ruđimetarnim oblicima u parlamentu, i praktički nisu bile u funkciji. Tek 23. veljače 2000. godine, ne zaboravimo da je 3. januara 2000. godine došlo do promjene vlasti, Ustavni sud Republike Hrvatske proglašava neustavnim članak 18., koji sam opisao, i kaže da je taj članak preopćenit i da nije precizno objašnjeno pod kojim se zakonskim prepostavkama može uspostaviti prisluškivanje, ozvučavanje prostorija i taj-

stva odbrane i dakle pod kontrolom vlade. Jasno, i ministarstvo unutrašnjih poslova je, preko ministra, pod kontrolom vlade. Dakle, u ovom trenutku u Hrvatskoj vlada upravlja svim tajnim službama. Netko će reći: "Ranije predsjednik, danas vlada, u čemu je razlika?" Razlika je u slijedećem: mehanizmi kontrole su izvan vlade. Onaj tko upravlja ne bi smio kontrolirati, pa predsjednik države gospodin Mesić ima Ured za nacionalnu sigurnost koji ima kontrolnu funkciju prema svim tajnim službama i on je pod kontrolom predsjednika države, dakle imamo jednu boćnu kontrolu. Druga kontrola, za koju ja držim da je izuzetno važna i bit-

na kontrola pisama i ostalih sredstava komuniciranja. Taj članak se proglašava neustavnim, smatra se da se zadire preširoko u ljudska prava.

Kada je nova vlast mislila da je preuzeila sve potuge vlasti, javio se problem tko će kontrolirati tajne službe. To je većina interesantna stvar, fedan od klučnih problema kojim smo se bavili zadnju godinu unutar funkciranja državne uprave upravo je bila borba za kontrolu tajnih službi, što je vrlo indikativno jer pokazuje koliku važnost ključni političari pridaju informacijama koje dobivaju iz tajne službe i moći koju dobivaju kontrolom tajne službe. Doslo je da ustavnih promjena i jedna od najvećih bitaka između predsjednika države i vlade bila je u tome tko će kontrolirati koju tajnu službu.

Sada nakon ustavnih promjena, mi imamo slijedeću situaciju: sada se centar moći pomici prema vlasti. SZUP, dakle ono što bi ovdje bila Državna bezbednost, postaje vladina agencija i direktno odgovara vladi. HIS, koji je bio ključna analitička i vanjska obavještajna organizacija, odgovara onome što je u Americi CIA, takođe postaje vladina agencija. SIS, vojna kontraobavještajna služba, što je nekada u JNA bio KOS, ostaje dijelom ministar-

stva i odbrane i dakle pod kontrolom vlade. Jasno, i ministarstvo unutrašnjih poslova je, preko ministra, pod kontrolom vlade. To Državno povjerenstvo za praćenje primjena mjeru tajnog prikupljanja tajna služba mora u roku od 24 sata izvestiti o svakom prisluškivanju. Tu ne govorim o odlukama koje donosi sud. To je drugi problem, kad imamo kazneni postupak. Državno povjerenstvo čini tri člana koje imenuje hrvatski Sabor na prijedlog Odbora za unutarnju politiku i vanjsku sigurnost, iz reda stručnih djelatnika, od kojih je najmanje jedan sudac. Dakle, tu je struka, tu ne sjede političari. U tom smislu je dopunjeno i Zakon o unutrašnjim

prava i sloboda čovjeka i građanina, pravnih osoba, državnih i drugih tijela, te prava i sloboda uredenih normama međunarodnog prava. Obavljaju, ovo je vrlo važno, konsultacije o prijedlozima za imenovanje članka u obavještajno-sigurnosnim službama, a to znači da smo uveli onu praksu sto je iz američkog Senata poznata. Oni prije imenovanja članka u tajnim službama obavljaju ispitivanje. Provjeravaju njegovo stručno znanje, provjeravaju njegov život, političke stavove, eventualno prethodne sporne detalje iz njegove službe, i na taj način kontroliraju da ljudi koji imaju dovoljno stručnog znanja i poštenja dođu na odgovorne funkcije. Taj odbor ima pravo uvid u dokumente sa oznakom tajnosti, ima pravo zatražiti izvješće od svih struktura u obavljanju unutarnje politike i nacionalne sigurnosti itd. Značaj tog odbora u Hrvatskoj sve više raste, a pogotovo nakon što smo donijeli novi ustav gdje je i nedvojbeno utvrđeno članom 80. da parlament, Zastupnički dom Sabora, ostvaruje gradanski nadzor nad oružanim snagama i službama sigurnosti Republike Hrvatske. Na taj način se pokušava oteti apsolutnoj kontroli od strane jednog ili više ključnih političara.

Držim da su ta zakonska i ustavna rješenja u Hrvatskoj napredak u odnosu na ono što je bilo, međutim nikakva zakonska i ustavna rješenja sama po sebi ne dovode napredak. Vazno je, kako vrede ljudi izaberemo u takve službe,

čeve važnija u Hrvatskoj, jeste saborska, parlamentarna kontrola. Tamo imamo Odbor za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost. Njega čine sve ključne stranke iz parlamenta, naravno većina je iz šestoročlane koalicije, ali i opozicija ima svoje predstavnike u tom odboru. Taj saborski odbor kontroliše sve tajne službe, policiju i vojsku. Vidjet ćete da oni imaju zaista znatne ovlasti. I ne samo to, ustanovljeno je jedno tijelo za kontrolu tajnog prisluškivanja razgovora, praćenja i ozvučavanja prostorija. To je odbor koji odgovara saborskemu Odboru za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost, a sastoji se od ljudi koji ne moraju biti političari, u pravilu nisu,

Civilna kontrola policije

važna je sigurnosna kultura građana, njihov osjećaj da mogu reagirati i utjecati kad su njihova ljudska prava ugrožena. Prema tome, treba podići svijest o zaštiti ljudskih prava i na taj način stvoriti mnogostruku kontrolu.

Pored ovih kontrola o kojima sam govorio, naravno da postoje unutrašnje kontrole unutar Ministarstva unutrašnjih poslova, koje odgovaraju ministru, ali to sam zanemario. Htio sam prikazati da postoje te boćne kontrole od strane predsjednika i parlamenta, a onaj koji upravlja tajnim službama ne može sam kontrolirati tajne službe. I jasno, javnost je najvažnija kontrola. Ministarstvo unutrašnjih poslova podiglo je razinu komunikacije sa javnošću. Oni imaju svoje glasnogovornike, svaka policijska uprava Ministarstva unutrašnjih poslova odavno ima glasnogovornika, svaki tjedan oni imaju konferencije za novinarne gdje se mogu postavljati razna pitanja. Vjerujte, taj senzibilitet za ono što javnost misli je porastao jer je ova vlast shvatila da su bivši vlasti sršušili novinari, mediji i slobodni intelektualci, i ne želi da joj se to ponovi. Prema tome, ako u novinama obraćemo izade određen problem u funkciranju tajnih službi, budite sigurni da kod njih u pravom smislu dolazi do panike, i ako su uhvaćeni sa rukama u pekmez, onda je to za njih zaista problem.

Radi toga je opća kontrola javnosti rada vrlo značajna.

Policija se protivi kontroli

Ja ču se ukratko osvrnuti na neka opšta pitanja koja se tiču kontrole policije, a onda ću nešto reći i o tome kako se kod nas u Jugoslaviji i Srbiji to dešava. Poznato je da je postojanje institucija i mehanizama preko kojih se ostvaruje poštovanje i sprovođenje zakona jedna od bitnih karakteristika i elemenata pravne države. Policija jest jedna od institucija državne i društvene kontrole i odraz je nesumnjive i vekovne potrebe društva da živi u miru. Ali, policiji su dati monopol legalne upotrebe sile i znatna diskrekcionalna prava, koja bi trebalo da joj omoguće da bude efikasnija u izvršenju svojih zadataka. Upravo zbog toga ona treba da bude kontrolisana.

Pitanje kontrole policije vrlo je stara, a davanje nekih konkretnih odgovora na taj krupan problem počelo je tek pre trideset godina, zaoštajajući, dakle, znatno za onim što se dešavalo u drugim oblastima društvenog i političkog života. Osnovni razlog tom zaostajanju je, u stvari, protivljenje policije bilo kakvog vrsti kontrole. Kada je početkom sedamdesetih godina u Sjedinjenim Državama nastao jedan pokret za ustanavljanje civilne kontrole, ondašnji je šef FBI-ja Hoover rekao da bi to paralizalo policiju, i to je znatno usporilo proces koji je trebao

da se ostvari.

Mislim da je potrebno malo razjasniti pojmove kontrole, jer vrlo često sama riječ "kontrola" izaziva veliko protivljenje u policiji. U stvari, ima dvojako dejstvo. Kada u policiji kazete "kontrola", svih se naiče i kažu: "Ma kakva kontrola, ne dolazi u obzir da mene kontroliše neko ko nije moj starešina." A sa druge strane, u javnosti, u medijima se, kad se kaže "kontrola", misli da je to nekakvo preuzimanje komandovanja nad policijom.

Tu postoji nekoliko različitih mehanizama i postupaka. Ja u osnovi razlikujem spoljni i unutrašnji kontrolu, a spoljna kontrola može da bude politička, sudska i građanska. Za ovu poslednju mislim da više odgovara termin "nadzor" nego "kontrola". Ako je neki organ nadležan da razmatra globalna pitanja koja se tiču policijske službe ili policijske institucije, da utvrđuje njeni zadatci, organizaciju, finansiranje, funkciju, rukovodjenja itd., onda taj organ odista politički kontrolisce policiju, preko vlade i preko parlamenta, a ponede, kao na primer u Srbiji, prema ustavnim i zakonskim rešenjima na snazi, i preko inokosnog organa, odnosno preko predsednika republike Srbije. Preko takve kontrole određuje se

Sudska kontrola vrše organi tuzilastva i pravosuđa, kada neki policijski radnik policijski počini neko krivično delo. To može da bude izuzetno značajan vid kontrole, a ja mogu da kao primer navedem slučaj kako u Francusku sudovi kontrolisu policiju. Vrhovni sud je povodom jedne akcije pripadnika carinske službe, u kojoj su carinici bez sudskog nadzora i bez postojanja situacije *in flagranti*, dokle situacija koja bi im dozvolila da postupaju bez sudskog naloga, a samo na osnovu prijave postanske službe da jedno lice redovno dobija posilje iz Tajlanda iznenada presrelj primaća kada je podizao posiljku i otvorili je. U toj posiljci je nadena odredena količina droge, ali je Vrhovni sud postupak carinika ocenio као nelegalan.

Ima i nekih drugih primera, recimo u slučaju Vučkovića, u kome je sud ocenio da je policija ispravno postupila kada je na staničnom peronu proveravala na osnovu izgleda, a više sudske instance su ponistiće tu presudu zato što prema Zakonu o krivičnom postupku provere ne smiju biti zasnovane na fizickom izgledu ili morfolojiji lica, niti na bilo kakvom kriteriju diskriminatorske prirode. Tako, na primer, upotreba

stranog jezika ili držanje u ruci stranih novina samo po sebi ne predstavlja valjan razlog za primenu mere. Mehanizmi koji bi trebalo građanima da omogući da jednostavno podnose prijavu za neki protivpravni postupak pripadnika policije, a zatim i da se obezbedi nadgledanje postupanja po predstavkama, može da se označi kao građanski nadzor, u engleskom jeziku *civilian oversight*. To nije mala stvar, ja bih se pozvao na engleskog mislioca Džona Miltona, koji kaže da se najviša granica građanske slobode kojoj čovek treba da teži postiže onda kada se žalbe slobodno izražavaju, podrobno razmatraju i u njih daju brz odgovor.

Pостојi i interna kontrola, koja se sprovodi u okviru policije, i istaknuo velikog broja zemalja pokazuje da ona uglavnom nije efikasna onda kada se radi o pritužbama građana na postupanje nekog od pripadnika policije. Tu dolazi do izražaja ta staleška solidarnost i zakon cutanja unutar profesije. Ima različitih institucija, neke su izuzetno značajne, koje takvu kontrolu vrše. Ja bih pomenuo Generalnu inspekciju nacionalne policije u Francuskoj, koja je policija u policiji, veoma brojna i veoma ovlašćena i veoma omražena među policijskim, zato što se smatra da oni svoje kolege gote i progone. U Sjedinjenim Američkim Državama postoje uredi za profesionalnu odgovornost. Ministarstvo pravde ima poseban ured za profesionalnu odgovornost, koji razmatra sva protivpravna postupanja policije i sve žalbe koje su u vezi sa tim podnete, a onda i pojedine od 13 federalnih agencija imaju sopstvene ureds za profesionalnu odgovornost. To je jedan od sigurnih načina da se unutar same službe suzbijaju, otkriju i kazni protivpravno ponašanje. U Sjedinjenim Američkim Državama ne postoje nekakav nacionalni organ građanskog nadzora, nego je to prepusteno uglavnom gradovima, koji samo ustanovljavaju *civilian oversight boards*, koji primaju pritužbe građana, postupaju po njima i onda iznose pred opštinske odnosno gradske vlasti.

Neophodno uvođenje nadzora konstatovana je u Ujedinjenim nacija- mja još 1979. godine, a dvadeset godina kasnije Interpol je usvojio takozvanu Seulsku deklaraciju, u kojoj se ističe potreba usvajanja policijske etike. Sada je

nas je početkom devedesetih predlagano uvođenje institucije ombudsmana, ali postoje razni već bio krenuti u jednom drugom pravcu, te su inicijative odbacene sa obražloženjem da za tako nešto nema para.

U Kanadi, Engleskoj i Velsu, Australiji organi spoljnog nadzora su stalne parlamentarne komisije, ali one se od drugih tela, od drugih parlamentarnih komisija i odbora razlikuju u dva bitna akcepta: nisu formirane od poslanika i njihov mandat nije vezan za mandat organa koji ih imenuje. Time se eliminise opasnost da partijski interes nepotrebno i štetno prenose u organ koji bi trebalo da bude vanstranacki. A time što im mandat ne prestaje sa prestankom mandata organa koji ih imenuje obezbeđuje se kontinuitet u njihovom radu. Kada dode do raspisivanja skupštine, taj organ nastavlja da radi do isteka njegovog man-

data, bez obzira na to što će biti ustanovljena nova skupština. Prava organa nadzora su savetodavna, oni nemaju pravo da naredi, nego samo da ispitaju slučaj i da na osnovu toga iznesu preporuke. Za njihovo realizovanje mogu da se obrate organu koji ih je ustanovio, a to je najčešće parlament. I bogami, ako rukovodilac policije, bilo da je to ministar ili generalni komesar, ne prihvata ono što je takav organ predložio, mora to debelo da obrazloži pred parlamentom. To pokazuje, recimo, jedan primer iz Njujorka. Godine 1995. organ za civilni nadzor zaključio je da su policijski u jednom slučaju prekoračili ovlašćenja i pretukli čoveka ni kriva ni dužna, a ovaj organ za civilni nadzor je onda tražio da se prema tim policijskim preduzmetima odgovarače mire. Komesar policije Njujorka odbio je to s obrazloženjem da su njegovi policijski postupili u skladu sa zakonom i ono što je ovom rukovodiocu organa civilnog nadzora preostalo jeste da podnese ostavku. To je bilo sve u vremenu gradonačelnika Đuljanija, koji uopšte nije radio gledao na takav civilni nadzor nad policijom. Mora se priznati da je u Njujorku, i u Sjedinjenim Državama inače, postignut vrlo značajan napredak u pogledu borbe protiv kriminala. Statistički podaci ukazuju na znatan pad kriminalnih dela, naročito onih naježnih. Pre neki dan sam čitao da se Đuljanian sada vraća i da hoće upravo tom *civilian oversight board* da poveri da istražuje poštovanje zakona unutar policije.

O kontroli policije u Jugoslaviji nema šta mnogo da se kaže. Mi imamo mogućnosti da se kontrola vrši preko vlade i preko predsednika republike. U SRJ i u republikama postoji komisije i parlamentarni odbori za pitanja sloboda i prava, za predstavke, za odbranu i bezbednost itd. Zakoni i podzakonska akta predviđaju postojanje disciplinskih organa u MUP-u Srbije i u MUP-u Crne Gore. U Skupštini Crne Gore postoji Odbor za ljudska prava i slobode koji je nadležan da razmatra predloge zakona i drugih akata. Formiran je bio i jedan odbor za kontrolu rada SDB-a, ali on je bio formiran na partiskoj osnovi, i to je praktično onemogućilo da se on uopšte sastane, upravo zbog političke krize koja je u Crnoj Gori tada, '97. godine, snažno počela da se razvija.

Na kraju bih se osvrnuo na ljudska

prava policajaca. Kod nas je to dosta šaroliko jer je pravo na političko udruživanje zabranjeno prema ustavno saveznoj policiji i crnogorskoj policiji. Znači pripadnici savezne i crnogorske policije ne smiju da budu pripadnici političkih stranaka. U Srbiji to nije zabranjeno. Sindikalno udruživanje je zabranjeno saveznoj policiji a dozvoljeno republičkim, štrajk je takođe dozvoljen u republičkim policijskim, a nije u saveznoj.

Oko pitanja da li pripadnicima policije treba dozvoliti učlanjivanje u političke partie vođena je rasprava na međunarodnoj konferenciji o nadzoru rada policije oktobra '97. u Beogradu. Tada su nam strani učesnici vrlo oštvo zamerili što smo mi u predlogu kodeksa policijske etike uneli stav da pripadnici organa unutrašnjih poslova ne smiju biti pripadnici političkih partija. Rečeno nam je: "Vi na to nemate pravo. To znači da imate diskriminatorski odnos prema ljudima koji su odabrali da budu policijski a ne političari ili vodoinstalateri." Tada nam je predstavnik Madarske ukazao na slučaj u Madarskoj da je Sindikat pripadnika madarske policije podneo Evropskom sudu za ljudska prava tužbu protiv ustavnog odredbe kojom se pripadnicima policije zabranjuje učlanjivanje u političke partie. Ja sam odgovorio:

"Znate šta, kod nas je sada mnogo važnije da onemogućimo da bilo ko može da deluje u policiji pošto je trenutno situacija takva da u njoj može da deluje samo vladajuća partija, a niko drugi." Prema tome, bolje je da načelno imamo zabranu političkog angažovanja pripadnika policije, jer na taj način onemogućavamo partiju na vlasti, koja je jedina u toj poziciji. Mogu da kažem da Evropski sud nije stao uz moje stanovište, ali presudio je da – s obzirom na okolnosti u kojima se ovaj problem postavlja, s obzirom na to da su zemlje u tranziciji izazole iz perioda u kojem je policija bila glavni oslonac političke vlasti – dobro da se pripadnicima organa unutrašnjih poslova zabrani učlanjivanje u političke partie i političko angažovanje.

Želeo bih da od kolege iz Slovenije dobijem informaciju koliko je javnost dostupan rad interne kontrole. Koliko je javnost obaveštena o broju prijava koje su razmatrane, koliko je prijava odbaćena, po kom su osnovu prijave podnete...

Grđaninu je svejedno, kada ga neko protiv-zakonito pretuče, da li je to bio pripadnik službe državne ili javne bezbednosti

Razlika između sadašnjeg stanja i situacije koja je postojala u prethodnoj Jugoslaviji, u SFRJ, ogleda se u tome što je ranije ipak postojao neki mehanizam spoljne kontrole i on je funkcionalan kako-tako, sa svim deformacijama koje neizbežno prate jednopartijski sistem. Organi unutrašnjih poslova morali su jednom godišnje, ili kad to se zatraži, komisijama za kontrolu službe državne bezbednosti pri saveznoj ili pri republičkim skupštinama da podnesu izveštaj. U Srbiji je takođe postojao Zakon o kontroli Službe državne bezbednosti, ali on je 1989. godine, nakon usvajanja amandmana na Ustav Srbije, ukinut kada je usvojen novi Zakon o unutrašnjim poslovima '89. godine.

Tu se postavlja jedno pitanje. Ustanovljuju se organi za kontrolu Službe državne bezbednosti, to je u redu, s obzirom na to da se radi o nečemu izuzetno značajnem. Međutim, ne smre da ostane izvan kontrole ni službe javne bezbednosti, jer je grđaninu, kada ga neko protiv-zakonito privede, pretuče, drži u nekom teškom položaju, svejedno da li je to bio pripadnik službe državne bezbednosti ili službe javne bezbednosti. Njemu je važno da onaj ko je prekršio zakon bude za to kažnjen. I zato bih se u svakom slučaju, kada god se radi o ustanovljenju organa kontrolske, zalagao za to da se istovremeno ustanovljuju i organi za kontrolu službe javne bezbednosti. Mi takvih primera imamo, a naravno da oni organi koji kontrolisu Državnu bezbednost moraju da funkcionišu po posebnim pravilima, uključujući i obavezu čuvanja tajne itd., što nije uvek obaveza u domenu javne bezbednosti.

Na kraju bih se osvrnuo na ljudska

Goran Vesić

Početak posla

Ja ču govoriti više praktično, iz prostog razloga što se nalazim u Saveznom ministarstvu unutrašnjih poslova. Kao neko ko je u nedavno došao, ko se pre toga nikada nije bavio policijom i ko je pre svega političar, mogu o tome da govorim na drugi način, više kao neko po policiji ne posmatra prisrascne. No demokratske vlasti u Srbiji i Jugoslaviji, iako su na vlast došle oktobra prošle godine, u principu imaju uticaj na republičku policiju tek poslednjih mesec dana. Pošto smo pre toga imali neku vrstu prelazne vlade i pošto se u toj prelaznoj vlasti o svemu odlučivalo konsenzusom, nije bilo moguće sprovesti bilo kakav promene u policiji. Odredene promene su sprovedene u Saveznom ministarstvu unutrašnjih poslova. Te promene jesu veoma važne ali, s druge strane, njihov je značaj jednak značaju koji ima Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova. Kao što sam je poznato, ono je veoma malo i ima vrlo mala ovlašćenja u odnosu na republičko Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Ako bi trebalo u jednoj recenicu da iznesem zadatak koji novu demokratsku vlast čeka što se tiče policije, možda bih mogao da ga ovako formulišem: kako jednu ogromnu organizaciju koja je delovala bez ikakve kontrole, koja je bila armija gradanskog rata i pretorijska garda jednog čoveka, pretvoriti u modernu evropsku policiju. Taj posao je vrlo težak i u DOS-u prevladava stanoviste da je način na koji ćemo usputi da restituju pitanje policije jedan od najvažnijih ispisata koji ima nova demokratska vlast. Naravno, to je njihova obaveza ali, s druge strane, naša je obaveza da u sklopu reorganizacije odnosno profesionalizacije policije obuče ljudi za koje se odluči da ostanu u policiji jer nisu kršili ljudska prava i nisu radili nezakonito. Tu će nam biti potrebna pomoć međunarodne zajednice, već u vode brojni pregovori sa mnogim evropskim državama, između ostalog sa Nemackom, o tome da se pomognemo da očekujemo od ljudi koji nemaju adekvatno obrazovanje da znaju kako treba adekvatno da se ponosa prema građanima. Naravno, to je njihova obaveza ali, s druge strane, naša je obaveza da u sklopu reorganizacije odnosno profesionalizacije policije obuče ljudi za koje se odluči da ostanu u policiji jer nisu kršili ljudska prava i nisu radili nezakonito. Tu će nam biti potrebna pomoć međunarodne zajednice, već u vode brojni pregovori sa mnogim evropskim državama, između ostalog sa Nemackom, o tome da se pomognemo da očekujemo od ljudi koji nemaju adekvatno obrazovanje da znaju kako treba adekvatno da se ponosa prema građanima, na što imaju pravo, na što nemaju pravo – tako i da nauče šta su njihova prava i kako da ih zaštite.

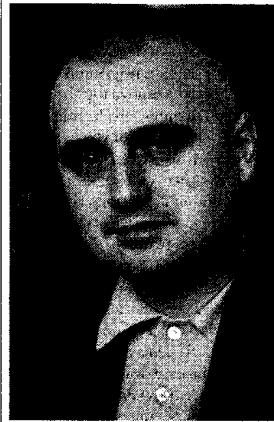
Pod depolitizacijom policije podrazumevam odlažak svih onih ljudi koji su proteklih godina u samoj policiji politički uticali na same pripadnike policije, odnosno na strukturu policije. Tu pre svega mislim ljudje koji su bili blisko povezani s vlasti, ne toliko lično, znači na one ljudje koji su bili visoki funkcioneri što SPS-a što JUJ-a, znači izvršavali njihove mafage, a i na ljudje koji su primoravali pripadnike policije da potpisuju kandidature za gospodina Miloševića i time ugrožavali prava policajaca, na ljudje koji su terali pripadnike policije da stope u kordonima i time ih su-

protstavljali njihovim sugrađanima itd. Mislim da je depolitizacija policije prvi korak. S tim u vezi bližu sam stanovišta gospodina Babovića i mislim da bi u narednom periodu trebalo zabraniti pripadnicima policije da se učlanjuju u političke stranke. Ne zato što je neko zato što je odabrao da bude pripadnik policije manje vredan pa ne može da bude politički aktivan, nego zato što smo mi prošli jedno bolno desetogodišnje iskustvo koje neke druge zemlje nisu imale, i mislim da u nekom periodu, krajem ili dužem, naprosto treba rigoroznije pristupiti depolitizaciji policije, a onda ostaviti da u nekom kasnijem periodu i to bude moguće, kada ova zemlja postane normalna zemlja i kada policija postane javni servis građana.

Što se tiče profesionalizacije policije, tu sve pre svega mislim na edukaciju. Mi imamo nekoliko kategorija policajaca u našoj zemlji. Prva kategorija su policajci koji su završili policijske škole. Mislim na srednju policijsku školu, mislim na ljudje koji imaju fakultete, koji imaju dugogodišnji policijski staž. Imamo policajce sa kursevima, znači ljudje koji nemaju policijsko obrazovanje. Ne možemo da očekujemo od ljudi koji nemaju adekvatno obrazovanje da znaju kako treba adekvatno da se ponosa prema građanima. Naravno, to je njihova obaveza ali, s druge strane, naša je obaveza da u sklopu reorganizacije odnosno profesionalizacije policije obuče ljudi za koje se odluči da ostanu u policiji jer nisu kršili ljudska prava i nisu radili nezakonito. Tu će nam biti potrebna pomoć međunarodne zajednice, već u vode brojni pregovori sa mnogim evropskim državama, između ostalog sa Nemackom, o tome da se pomognemo da očekujemo od ljudi koji nemaju adekvatno obrazovanje da znaju kako treba adekvatno da se ponosa prema građanima, na što imaju pravo, na što nemaju pravo – tako i da nauče šta su njihova prava i kako da ih zaštite.

Pod reorganizacijom policije podrazumevam pre svega decentralizaciju policije. Policija jeste struktura koja ne može biti potpuno decentralizovana, to je potpuno jasno. Ali, s druge strane, kroz nove zakonske projekte koji se pripremaju omogućimo da policija bude više pod uticajem lokalnih organa vlasti i da na taj način omogućimo policiji da postane javni servis građana.

Pod kontrolom mislim na parlamentar-

nu kontrolu, mislim na unutrašnju kontrolu policije, mislim na civilnu kontrolu i mislim na uvođenje institucije ombudsmana.

Kao što znate, DOS se u kampanji za republike izbore obavezo da će usvojiti zakon o ombudsmanu. Taj zakon je u pripremi. Prošle nedelje smo imali posetu iz norveškog ombudsmana, doči će nam i predstavnici grčkog ombudsmana, pošto je grčka relativno skoro uvela ovu instituciju, a mislim da ćemo je mi relativno brzo imati i verujem da će ona bitno pomoći, na kraju krajeva, da se uspostavi neka vrsta kontrole i nad policijom.

Mislim da je veoma važna kontrola civilnog društva. Tu pre svega mislim na nevladino organizacije i mislim na samo gradansko društvo. Postoje ne moguće brzo reorganizovati policiju tako da sve bude u redu, mislim da gradansko društvo i nevladine organizacije mogu veoma bitno da uticu na to, na krajnje krajeva da opominju vlast da nije uradila nešto kako treba, da nešto treba da uradi brže, i zato je veoma važno da ovakve tribine, zatim nekakvi drugi skupovi, budu stalna opomena vlasti i da još može da se uradi a nije uraden iz nekih razloga.

Kada govorimo o suočavanju sa istinom, mislim da će ono u policiji, kao i u ostalom državnom aparatu, biti veoma bolno. To je pre svega posao za same ljudje iz policije. Za ovih deset godina režim je ljudi iz policije na mnogo načina zloupotrebjavao. Neki su radili dobrovoljno, neki nisu radili dobrovoljno, kao uostalom i većina građana. Kao što ćemo imamo priliku da se susretнемo sa ljudima koji su uradili nešto loše pa kažu: "Morao sam, zbor posla, zbog ovoga, zbog onoga." Takvim ljudima

često odgovaram da svako ima izbor, da se ne mora, ali to je pre svega posao za policiju. Nema mesta u policiji za lude koji su učestvovali u batinjanu, kao prilikom pada Studija B, svi te videli te snimke. To je klasično prekoračenje ovlašćenja, i to je krivično delo. Nema mesta u policiji za lude koji su batinali otporom u Vladimirovom Hanu, jer i to je prekoračenje ovlašćenja i ne može se opravdati. Nema mesta u policiji za lude koji su povezani sa kriminalom, i tu dolazimo do još jednog od problema naše policije, a to je da su neki pripadnici policije tesno povezani sa kriminalnim strukturama i da je to ova država, pošto nije mogla da plati policiju, ne samo dozvoljavala nego, bojim se, i pospešivala. I to će takođe biti problem, ali koji će morati da se rešava u saradnji policijskih struktura. Pripadnici policije moraju da insistiraju, kroz sve što im se bude omogućilo, da ti koji su se ogrešili o policijski posao budu odstranjeni iz policije. Zbog takvih ljudi trpe mnogi pošteni policijski koji rade taj posao, žive od tog posla i posteno ga obavljaju. Ja verujem da je pošteni policijaca u srpskoj policiji više, jer sam ih mnogo upoznao i znam kako rade. Zbog njih moramo da se oslobodimo onih koji su korumpirani, koji voze džipove, koji imaju firme, lokale i koji su se obogatili radeći u policiji, što nije baš moguće.

Pored toga, nas čeka da naučimo policije da i oni imaju pravo na zaštitu. Policijaci u Srbiji maltena nemaju prava kao ostali građani Srbije. Pogledajte kakva vozila voze policijaci u Srbiji. Tu vozila čija je prosečna starost oko deset godina, uglavnom ne-upotrebljiva. Oni treba da u nekoj "zastavi 101" proganjaju kriminalaca koji vozi "audi A8". To je paradoxalno kad uzmete u obzir koliko je para potrošeno na policijsku protek-

poslova, nego da bude agencija pod direktnom kontrolom vlade, odnosno parlamenta. Tako će rad te službe biti bolje kontrolisan. Naravno, tu se postavlja pitanje da li bi pripadnici službe bezbednosti trebalo da imaju policijska ovlašćenja, kao sto ih imaju sada, da hapse. Po meni ne bi trebalo, ali čemo o tome razgovarati kada dođu na red te stvari. Nas čeka donošenje novog krivičnog zakona. Naš Krivični zakon, načinost, trenutno je zastareo i pospešuje kriminal. Čeka nas donošenje zakona o krivičnom postupku, gde bi trebalo da regulišemo mnoge instituce na bolji način, da omogućimo da policija radi svoj posao, a i da zaštитimo ljudska prava i gradane da se više nikada ne dešava kašo što se dešava tokom vlasničkog gospodstva Miloševića, da neko može da odvede čoveka na 72 sata,

da ga drži bez prisustva advokata, da se ne zna ni gdje je, ni sta radi, i da naprosto može da mu se za tih 72 sata desi bilo šta.

Na kraju, ja verujem da cemo mi kao društvo uspeti da od naše policije stvorimo modernu evropsku policiju. Prilike u kojima se nalazi naša zemlja naprosto nam ne idu u prilog, jer mi još uvek nismo završili sa ratnim pritiskom, još uvek nismo решиli problem Kosova, i biojim da se će i u narednom periodu ta ratna opasnost nadhvati nad nama. Necemo moći, mislim na novu vlast i DOS, da uradimo taj posao bez pomoći društva, bez pomoći nevladinih organizacija i bez pomoći Evrope. Mi smo vrlo otvoreni i spremni da primimo tu pomoć. Ja znam da postoji veliko nedovoljstvo, znam da postoji nedovoljstvo javnosti što se brže ne dešavaju odredene promene u MUP-u, ali imaju stalno u vidu da su s druge strane političari koji se stalno boje da ne budu optuženi za revanšizam, za skidanje glava zato što su neki ljudi bili na nekim položajima itd. Promene će se desiti, one se već dešavaju kroz neke zakonske projekte, već se vrše odredene smene. Međutim, necemo moći kao vlast samu da napravimo model idealne policije bez vase pomoći i bez pomoći civilnog društva, i zbog toga su ovakve tribine za nas dragocene. Ne samo ovakve tribine već i druge inicijative i druga pomoći koju možemo da dobijemo. Verujem da cemo u tome uspeti. Problem jeste veliki, ali sam siguran da ćemo već sledeće godine imati zakonski uredenu policiju, sa svojim ovlašćenjima, sa svojim pravima, da ćemo imati kontrolu nad policijom, kako parlamentarnu tako i onu o kojoj je govorio gospodin Babović, i da ćemo moći sa mnogo više optimizma da govorimo o policiji.

Civilna kontrola policije

DISKUSIJA

Mala i velika korupcija

Miloš Vasić: Susret građanina sa policijom, koji zahteva kontrolu o kojoj govorimo, svodi se uglavnom na dva bitna fenomena. Prvi je fenomen korupcije, drugi je fenomen zlostave u službi. Baciju dva primera na sto, pa ču zamoliti goste da odgovore kako bi tretrali taj dva primera.

Primer prvog: vozim se kolima, zauzavim me policijac, naplati mi kaznu i zaboravi da mi napiše priznacnu za mandatnu kaznu.

Koju je moj izbor u tom trenutku? Da kazem: "Alo, molim vas da mi napišete priznacnu." Očekivam odgovor u ovom kontekstu iz koga mi pokušavam da izvucem: Srbiju i našu policiju bio bi: "A imate li vi... kultiju za prvu pomoć?" Onda se ispostavlja da im am potkuju za prvu pomoc, imam dželicu, imam rezervni tokac, imam aparat za gašenje požara, imam sve. Onda dolazimo na hrvatski scenario, gde kad sve imate policijac pita ovako: "A gde vam je daščica?" Pitam koja daščica, a čovek kaže: "Ona daščica što se podnete pod dželicu kad dželite auto da ne biste oštećivali put." Jer to u nekom propisu postoji. Dakle, ja u tom slučaju platim tu mandatnu kaznu i neću da pravim scene, jer s obzirom na stanje voznog parka u ovoj državi nema tog majčinog auta koji će proći vanredni tehnički pregled, osim onih najskupljih, ali njih neće zaustaviti zbog mandatne kazne.

Drugi slučaj: ja sam bio mladi milicijac u to vreme u gradskom SUP-u Beograd. Građanin dove da svojim advokatom i podnese prijavu disciplinskom sudu gradskog SUP-a Beograd zbog zlostave u službi i donesene fotografije i lekarskoj uverenje, lec l' jest Čovek modar? Jeste. Dva milicijana tadašnja koju oni tuži za zlostavu u službi kažu: "Pao čovek niz stepenice, skotljao se." Čovek kaže: "Nije, tulki su me." Zakaže se novo disciplinski sudjelje za deset dana, Čovek dove sa svojim advokatom i kaže: "Da, ja sam pao niz stepenice," i povrće tužbu. Posle mi pitam da je bilo, a oni kažu: "Pa proverili smo ga malo, pa smo ga našli, pa smo razgovarali k'o ljudi, pa je odustao, je l."

Dakle, sta ráđimo sa takvim slučajevima kao što je taj prvi najniži element policijske korupcije, a to je naplati mandatne kazne bez priznacne, uzimanje pakle cigareta od čoveka koji prodaje na kartonskoj kutiji na ulici, pa preko onog malo višeg nivoa, imati

sмо slučaj sefa smene u jednoj beogradskoj policijskoj stanicu koji je radio "u deljaku" sa lokalnim reketarem. Ovaj napadne kafic, ovaj brani kao vlasnika kafice, pa kaže:

- Dobro, plati mu 200-300 maraka mesečno, pustiće te na miru.

- Pa što ga ne 'apsite?

- Kako da ga 'apsimo, mnogo je nezgodan tip, bijši borac sa ratištu, treba da mu se plati reket.

Da bi se stvar završila tako, to je bila matrica ponasanja, da sef smene dode vlasniku kafice i kaže: "Znaš šta, 'ajde mi da podelimo taj kafic pola-polu. Na mene neće smeti da udari." Da bi se to onda završilo, negde gore u vrhu policijske strukture, gde se vrte milioni maraka, stite monopolije ove ili onih trgovine, i da ne ulazimo sada u ono što će uskoro, ja se nadam, otkriti u zemlji Srbiji šta se radiло i kako se radi. Dakle, pitanje glasi: kako otkriti i kako kontrolisati policijsku korupciju?

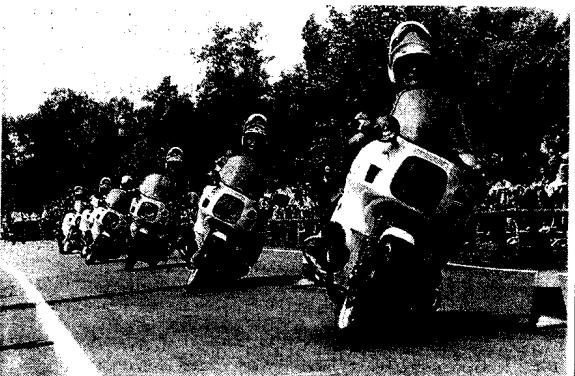
Anžić: Naši policijacu su prošle godine napravili ukupno 160 krivičnih dela. Mi prekršajem kažnjavamo na osnovu Zakona o prekršajima. Do sada smo imali u zakonu: svaki prekršaj se naplaćiva na mestu ili na predlog sudije za prekršaj. Sada smo izmenili zakon i uveli instituciju upozorenja. Za one prekršaje koji su malog značaja i za koje je policijac mogao izreći mandatnu kaznu, sada imamo građanin sad može dobiti upozorenje. Dva puta ima građanin mogućnost tog bonusa, izdaje se potvrda i to ulazi u evidenciju zbog kontrole. Ta sitna korupcija je bila prisutna i kod tih mandatnih kazni mi smo lanjske godine imali svega par primeru, svima smo izrekli suspenziju i udaljavanje sa posla.

Nobile: Mislim da to čak i nije problem. Čak mi u ratna vremena u Hrvatskoj to nije bio znacajan problem ako se građani određuju da prijava policijacu koji im uzme novac a ne da potvrdu. Ja cu navesti jedan primer iz moje prakse. Godine '92. policijac je zaustavio automobil i na kraju rekao da će ga pusiti ali neku da za kavu. Vozac mu je dao pet kuna, to je malo više od jedne marke njemačke, međutim okrenuo se odmah, otisao u policijsku stanicu i dao pravu. Taj čovek je zigubio trajno posao, izbačen je bio iz policije. Dakle, u Hrvatskoj i u ona ratna vremena, a pogotovo danas, ta sitna korupcija koju rade sitni policijacici ako se prijava ona se oštro kažnjava. Problem

sмо mi građani, jer mi građani ne prijavljujemo. Kada neko plati a ne dobije potvrdu čini to samo da ga policijac pusti da može ići dalje. Mi građani ne suradujemo i mi građani ne prijavljujemo. Kada bismo prijavljivali, to bi se brzo iskorjenilo, jer nije problem ovih malih policijaca koji neki mali novac digne na cesti, policija će se njih vrlo brzo riješiti. Nije problem ni zlostave u službi. Ako imate medicinsku dokumentaciju, u Hrvatskoj će policijac odmah izgubiti posao i biti vjerojatno krivično gonjen. Međutim, problem je bio i je kada više policijske strukture uđu u reket, ili kada uđu u neke druge kriminalne radnje. To je teško otkriti i sto je viši policijski funkcioner upetljav u ta kaznena dijela, teže ga je procesuirati, teže je dobiti dokaze protiv njega. U Hrvatskoj za vrijeme rata i neposredno poslije rata bila je takođe raširena pojava da pripadnici specijalnih jedinica policije stite neke lokale, stvaraju sigurnost. Mi imamo antiterorističku jedinicu, to su zaista momci dobro obučeni, najbolja jedinica u Hrvatskoj, ali u gradu se čulo da oni daju zaštitu nekim lokalima, kako bi sprječili nasilnike da rade izgredje po tim lokalima, jer dovoljni su jedan-dva izgredja i gazda gubi posao, u taj lokal mu više niko neće doći, pa mu se više isplati užet zaštitu. Međutim, ta zaštita je praktički predstavljala reket. To je pomalo iskorijenjeno, ali nisam nigdje čuo, možda u jedan-dva slučaju, da su pripadnici policije koji su davalci zaštite sudeni i da su zbog toga izgubili posao. To su već zasluzni ljudi bili, koje je teže bilo procesuirati. A složeni organizirani kriminal koji ne može funkcionišati bez uporišta u policiji i saradnje u policiji u pravilu se ne otkriva i ne procesuirira. A za ovaj sitni, cestovni, dramski kriminal držim da su više odgovorni građani koji to pospešuju, koji daju taj novac i ne prijavljaju, nego policija, jer bi policija vrlo brzo to raščistila u svojim redovima.

Babović: Gospodine Baboviću, gde počinje korupcija u policiji, na ulici ili na vrhu, ili između?

Babović: Teško je odgovoriti na to pitanje. Smatra se uglavnom u tim istraživanjima o policiji da je u decentralizovanim sistemima korupcija veoma raširena, a u centralizovanim sistemima znatno manja. Međutim, problem se sada obrnut javlja kada jedan centralizovani policijski sistem bude zahvaćen korupcijom na vrhu. U tom slučaju se korupcija širi do svih nivoa nadole. Ona počinje kada je kao pozornik svraćam svakog jutro u istu budregdzinu i dobijam doručak a ne platim. Ja se prema vlasniku toga lokalnog sigurnog neću odnositi onako strogo kako bi trebalo da se odnosim ako on dođe u situaciju da prekrši neki zakon. Ipak je mnogo važnije

to kada korupcija počinje od vrha, jer onda imate situaciju da onaj čovek, pripadnik policije, kad vidi šta radi njegov starešina, kakav reket njegov starešina stiti ili prima, pa i starešina toga starešine, potpuno popusti sve dizgine koji inače možda ima i ima kao pripadnik organa unutrašnjih poslova, jer je tako i obučen da poštije zakon, da bude čestit i tako dalje. Ali, ako je vidim da je moj starešina sklonio ukradeni auto i da ga vozi, auto koji je ukraden u Nemackoj pa dovezen ovanom, sigurno ni ja neću imati strog odnos prema samom sebi, pa ču gledati da i sām nabavim takav jedan.

Anžić: Gospodin Nobilo kaže da je problem da se gradani ne odazivaju i da žalbama ne prate policijski rad. Kod nas je bio obrnuti. Mi smo morali zbog čestitih žalbi stvar srediti tako da se sad gradani mogu žaliti jedino ako se radi o posegu u ljudska prava. Mi smo imali žalbu kad se žena žala da je policijac u postupku nje gledao lepo. To nije nikakava žalba. Samo statistički podatak: lanjske godine smo imali 1670 žalbi, od toga 20 odsto, znači svaka peta – utemeljena.

Vasić: Je li to visok procenat – svaka peta utemeljena?

Policajci pitaju

Radojan Čolović, radnik republičkog MUP-a, potpredsednik Nezavisnog sindikata policije:

Na kojim temeljima u Sloveniji i Hrvatskoj počiva struktura policije. Da li je ustrojstvo zasnovano na zvaničima ili na činovima? Kada će se policijsko ustrojstvo u Srbiji povoziti na zvaniča?

Nobilo: Policia u Hrvatskoj bazirana je na temelju zvanja. Činovi su tijekom rata dobivani, većinom kod pripadnika specijalne policije koji su djelovali kao borbenie-

dinice, ali to je možda više bilo radi reguliranja budućeg mirovinskog osiguranja. Ti činovi nisu ništa predstavljali u funkciranju policije. Smatram da je u redu da se policija temelji na zvaničima, jer ona ipak nije ratni stroj. Policia se bavi drugim delatnostima.

Anžić: Policia treba biti demilitarizirana, i kod nas se temelji samo na zvaničima. Mi činova nikada nismo imali, niti ćemo ih imati.

Vasić: U Saveznom ministarstvu nema

imate pravo da uradite to i to." U jednoj takvoj akciji ljudi će naučiti da imaju prava da prijave takve slučajevje. Nažalost, kod nas ljudi koji su prijavljivali takve slučajevje nisu baš dobre prolazili, to moramo da imamo u vidu. To su stvari koje će vremenom dolaziti na svoje mesto. Ali, slažem se da moramo da krenemo od najvišeg vrha policije i da vidimo otok među tim ljudima, a imam ih dosta, bogatih! I na kraju, ne treba zaboraviti još jednu stvar: režim je namerno tolerisao sitnu korupciju u srpskoj policiji jer je to bio način da kupi lojalnost tih ljudi, pošto nije mogao da ih plati.

Vasić: To je ono što Amerikanici zovu zločinom bez žrtve, *victimless crime*. Ili, jedan pozornik iz mog komšiluka koga sam video da uzima celu štetku cigareta i gura u uniformu; kaže mu: "Kako te nije smršata, usred bela dana. Sada vidim zašto su vam te bluze toliko velike." On kaže ovako: "Žena koja prodaje cigarete mora od nečega da živi, a ja moram nešto da pušim. Da sam postupao po propisu, ja bila u zenu morao da privедem u stanicu, da joj oduzmem robu i da ići napism potvrdu o oduzimanju predmeta, da je prekršajno pravim itd. Šta bi onda njen deca jela? Šta bih ja pušio? Ovakvo je mnogo jednostavnije."

Vasić: Prethodna vlast nije samo to tolerisala, nego je tolerisala i da se ljudi u vrhu policije bave korupcijom. Ne bih voleo da se protumači da su svi u policiji to radi. Moje iskustvo sa pripadnicima policije kaže da je mnogo više ljudi koji pošteno rade svoj posao. Ali, da bi obični policijac na ulici imali primer, oni moraju da vide da su kažnjeni neki ljudi koji imaju vrlo visoke činove a koji su radi ljudi stvari koje se mere milionskim iznosima.

Anžić: Kod nas policijski funkcioneri imaju obavezu da prijave svu svoju imovinu posebnom radnom telu Državnog zborna, znači parlamenta.

treba policija kao servis građana, i to će ona brzo biti.

Dr Ostoja Krstić, profesor Policijske akademije u Beogradu:

Mi na Policijskoj akademiji imamo predmet Nauka o policiji. Treće poglavje nosi naslov "Kontrola rada policije". Drago mi je da je sve što smo čuli u tom udžbeniku već napisano, no mene konkretno zanima nešto vezano za Sloveniju. Kojim ste se vi preuslovima rukovodili kada ste postavljali tako visoke standarde kontrole policije? Imam još jednu ispravku, ako mi dozvoli gospodin savetnik Goran Vesić. Mislim da nije on to namerno i greškom učinio, tim pre što je u neodoljivoj potrebi da govoriti možda prevideo nešto o obražovanju, jer stao je kod kursista i srednje škole. Mi u Srbiji imamo i visokoškolsko obrazovanje, od '72. godine, i Policijsku akademiju, od '93. godine. Želim da ga pitam o uskladivanju obrazovnih programa u redovnom obrazovanju i u skolovanju iz rada i uz rad. Nemojte samo ići na pokude, dajmo i o pohvalama recimo neke stvari. Držim da je školskom sistemu potrebna revizija i da su dva najveća problema u policiji, koliko je mene poznato, odabir kadra, dakle selekcija i skolovanje.

Anžić: Maloprič sam govorio o teoretskim okvirima kontrole i rekao sam da posledica kontrole mora uvijek biti sankcija ili nagrada. Zbog čega smo postavili tako visoke kriterijume i ciljeve? To nije samo naša potreba, to je i potreba harmonizacije sa evropskim pravnim redom. Prije sam govorio o kontroli nad policijom, sad ču samo jedan detalj: sudska kontrola nad kriminalističkom policijom. Dakle, samo kriminalistička policija kod nas može ući u ljudsku pravu koju su izričito ustavom branjena, znači kontrola i snimanje telefonskih razgovora. Kakav je postupak? Kriminalistička policija traži, državni tužilac predloži, istražni sudija odobri kontrolu. Znači odluka istražnog suda mora biti neizbrisiva na instrumentu snimanja sa mom, pokrivena brojem odluke, datumom i trajanjem. Odluka traje 30 dana, može se i produživati po istom postupku, kao što sam rekao. To je veoma važno za zaštitu ljudskih prava. Tu je potrebna u zakonu sredstva i takve mjeru budu što preciznije zakonom određene. To je jedna od brana da se sprječi samovolja, zloupotreba. Upravo zato je Ustavni sud Republike Hrvatske ukinuo članak 18 Zakona o unutrašnjim poslovima, koji je vrlo paušalno govorio kada ministar unutrašnjih poslova može narediti prisluškivanje, pranje, ozvučavanje prostorija, otvaranje pošiljaka itd. Upravo na toj bazi zaštite ljudskih prava i suzbijanja arbitarnog ili diskrecionog prava, već se uspostavlja legalitet i zakonitost i strogo se propisuje kada i pod kojim

svaki ovakav skup, ali je profesorima Akademije bilo zabranjeno da dolaze na skupove za koje se pretpostavljalo da će se razgovarati na ovakav način. Znam vaše kolege profesore koji su pisali udžbenike ali nisu imali pravo da u javnosti govore o onome što su napisali. A šta se za vreću dešavalo sa spojnjom kontrolom policije? Za četiri godine Odbor za bezbednost nije se nijednom sastao. A ako govorimo o unutrašnjoj kontroli, koliko puta je MUP Srbija dao obaveštěnje javnosti da je u prošloj godini bilo toliko i toliko slučajeva koji su razmatrani u okviru disciplinskog postupka i čega su se ticali ti slučajevi? Kad je to objavljeno? Mi ne znamo uposte da li se to radi. Da se ne vraćamo na prošle godine, da se vratimo na dogadjaj od juče. U listu "Danas" je objavljeno da je kod Leskovca policija suvoro mučila sedam-osam Roma. Da li je MUP Srbija po tom pitanju preduzeo nešto? Jer mučenje je zabranjeno i po međunarodnoj konvenciji, i po našem ustavu, i po Zakonu o unutrašnjim poslovima. Ako na ovakve stvari MUP ne reaguje, onda bogami nećemo daleko otidti od onoga gde smo bili. Ponavljam, kako mi je draga da je Policijska akademija resila da se uključi u ovakve rasprave jer je meni poznato da tamo rade ljudi sa visokim obrazovanjem, visoke stručnosti. U svakom žitu ima kukolja, i znam kako je rukovodeno, ali konačno se Policijska akademija, kao najviša institucija koja obrazuje ljudje da uve poslove, uključuje u javne rasprave koje se tiču problema policije.

Davor Kriška, novinar Hrvatske novinske agencije (HINA), postavio je dva pitanja:

Da li se pod plaštrom diskrecionog prava policije mogu ugrožavati ljudska prava? Da li pod velom državne tajne mogu biti donekle zaustavljene civilna i državna kontrola policije?

Nobilo: Odgovor na prvo pitanje je: da. Intencija je modernog zakonodavstva, bar kad se radi o upotrebi bilo kakve represije ili o upotrebi specijalnih tehničkih sredstava koja zadiru u privatnost i ljudska prava, da uveći pod kojim se mogu koristiti takva sredstva i takve mjeru budu što preciznije zakonom određene. To je jedna od brana da se sprječi samovolja, zloupotreba. Upravo zato je Ustavni sud Republike Hrvatske ukinuo članak 18 Zakona o unutrašnjim poslovima, koji je vrlo paušalno govorio kada ministar unutrašnjih poslova može narediti prisluškivanje, pranje, ozvučavanje prostorija, otvaranje pošiljaka itd. Upravo na toj bazi zaštite ljudskih prava i suzbijanja arbitarnog ili diskrecionog prava, već se uspostavlja legalitet i zakonitost i strogo se propisuje kada i pod kojim

uvjetima se može prodrijeti u privatnost i čovjeka prisluškivati. To je jedan od najboljih načina zaštite, dobar zakon koji služi kao podloga.

Babović: Ja bih dodao da, u ovom sadašnjem stadijumu i procesu opštne demokratske rekonstrukcije koja je u toku u Jugoslaviji, novo zakonodavstvo mora obavezno da uključuje sve ono što je propisano evropskim zakonodavstvom, odnosno evropskim konvencijama.

Anžić: Tajnost mora postojati, ali moraju biti utvrđeni pravni kriteriji čuvanja tajne.

Vasić: Gospodine Vesiću, dokle se stiglo u razmišljanjima oko razgraničenja javnog i tajnog, odnosno u sprečavanju upravo ovoga što je kolega pita, pokrivanja nečega velikog službenog ili državne tajne?

Vesić: Pa, nije se stiglo. Uopšte se o tome još ne razmišljam. Kao što sam rekao, tek mesec dana su tu ministar i nova uprava u Ministarstvu unutrašnjih poslova. To je problem sa kojim ćemo se tek suočiti. Sasvim je sigurno da državna tajna mora da postoji i da neke stvari moraju da budu zaštićene. S druge strane, kada su takve stvari u pitanju, uvek postoji mogućnost zloupotrebe. Ne mogu da vam kažem ništa jer prosti ne postoje iskristalizani stavovi o tome, osim da ćemo se truditi da usvojimo evropska iskustva u svemu u čemu nemamo sopstvenih iskustava.

Vasić: Moramo voditi računa o još jednoj stvari, a to je da službeni tajna ima u određenim slučajevima upravu funkciju zaštite ljudskih prava. Mi se sećamo počinje Milosevićev režim 1987. godine.

Počinje zloupotrebom podataka koji su službeni tajni Službe državne bezbednosti i "Politika" u čuvenoj paškvi "Vojko i Savel". Budući da se radi o ranom operativnom materijalu koji Služba skupila kao usisivač, jer joj je to posao, upravo službeni tajni u tom smislu postoji zato da bi nepraverno podatke, podatke koji se sastoje uglavnom od traćeva i olajavanja, sačuvala zapećaćene i to su podaci koji se ne mogu koristiti ni kao dokaz na sudu. To je operativni radni materijal čije se istinitost i vrednost proveravaju tek kasnije u nekoj praksi, ako do istrage dođe. Međutim, mi smo imali do sada dva ili tri slučaja, koliko ih se ja sećam od '87. godine do danas, da su materijali koji su službeni tajni bili ciljano zloupotrebљavani. Pazite, ja vas pod-

sećam, medicinski dosje nečiji, zdravstveni karton takođe su službeni tajni medicinskih ustavova, pa je bilo manjina medicinskim dosjeima u slučajevima kad je nekog trebalo oklevetati. Prema tome, tajna ima dve strane.

Vesić: Mi ćemo imati veliki problem u vezi s otvaranjem dosjea, zato što postoji

veliki pritisak javnosti. Neophodno je da se dosjeći otvore. S druge strane, otvaranjem tolikih dosjeća odmahom moguće doći u situaciju da mnoge takve stvari dođu u javnost. Znati da se u okviru Vlade Srbije priprema jedan zakon gde će se u skladu sa nemackim odnosno češkim istiskovima ići na otvaranje nekih dosjeća, ali tako da ljudi ne saznaju stvari koje mogu biti loše po njih, odnosno da policija ne izgubi svoju mrežu, koja je takođe neophodna. To će biti veliki problem, koji ćemo tek morati da rezavamo.

Nobilo: Interesantno je iskustvo u Hrvatskoj kad se vrištai kontrola razgovora po Zakonu o kaznenom postupku. Nâime, kad se skine taj materijal, a vidi se da nije neposredno vez i kaznenim delom zbog kojega je i dopuštena kontrola od strane istražnog suda, on se mora odmah umistiti. On se ne može čuvati, aako se odmahnem umiti, znači ne može se kasnije zloupotrijeti. Nadalje, to smo bas imali jedan veliki proces kad su rušili predsednika Vrhovnog suda Hrvatske dr. Krunislava Olujića na stegnovom postupku, ja sam bio ičelan od branitelja, ako neko uleti u razgovor koji je odlukom suda sniman, to se ne može upotrijebiti.

biti protiv tog čovjeka. Dakle, ako vi slučamo razgovarate sa nekim Perom, a Pero je pod nadzorom na osnovu rješenja istražnog suca i sada iz vases razgovora prizlazi da sam ja napravio neko krivično djelo, ne može se to koristiti kao dokaz. Može kao operativno saznanje. To je upravo jedna zaštita tajnosti. Nadalje, ako je tajna kontrola uspostavljena zbog odredene grupe kaznenih djela, pa se utvrdi i neko drugo kazneni dio, opet se ne može koristiti. Može kao operativno saznanje, ali ne može kao dokaz na stadi. Dakle, to su sve relativno precizno razradene norme kako bi se na što manju mjeru sve moguće zloupotrebe.

Anzic: Kod kontrole telefona i snimanja kontrole, ako ne možemo skupiti dokaze i podneti krivitetu prijavu, ne samo da se smic im unitavaju nego smo duzni po zakonu obavestiti konkretnog čoveka da smo ga kontrolisali. To je još jedno osiguranje.

Vesti: Naš problem u Srbiji sastoji se u nečemu drugom. Razgovarao sam sa nekim ljudima koji su bili na određenim funkcijama u Sluzbi državne bezbednosti i koji su mi se kleli da nisu nikada prisluškivali nikoga bez odluke suda. Naravno, nisam im verovao. Ali, kako spreciti pojavu da ja, reci-

mo kao starašina, dokdem kod gospodina koji je zadužen za prislушкиvanje i kažem: "Stavite ne mre određenog čoveka," i on to uradi ali ne traži odluku, ne traži papir? Mi naprosto nemamo nikakvo dokaze da je masna ljudi prislушкиvani, i verovatno ih nis-
kada nećemo naći. Ako su i postojali, verovatno su uništeni tokom ova poslednja tri meseca tranzicije, dok smo imali tranziciju vlast, gdje se gef Državne bezbednosti verovatno iz, takvih ili sličnih razloga i optajao na tom mestu. Mi nikada nećemo dokazi da dokazima da su neki ljudi pris-
lушкиvani, a za neke, možda beznazajne slučajevne imaćemo odluku, odnosno potpis predsednika suda. I uvek će vam reći: "Ne

"Izvješćuju suds, ovek vam i teći." (N, ni nikada nismo nikog prisluskivali.)
Vasic: Tu se javlja još jedan tehnički problem. Naime, moderne digitalne telefonske centralne, koje su kontrolisane kompjuterskim softverima, nude mogućnost matovnog prisluskiwanja i koje ne ostavlja fizicki trag. U staroj centrali morali ste da premostite žice, ovde se samo ukucu softverska komanda koja se nakon nekog vremena izbriže. Upravo se tako velike softverne firme na Zapadu bave ustanovljenjem programa koji će praviti neizbrisiv trag o svakim akcijama.

Ima događaja koje je rečima teško opisati. Peti oktobar opire se analizi. To je stvar emocija i jedne vrste katastrofe. Reči se brzo troše i zaboravljaju. Slike su ono što se pamti i što ostaje. Čuvajte ovu knjigu.

Koristiće i unucima sadašnje dece.

An aerial black and white photograph capturing a massive, dense crowd of people filling a wide urban street. The scene is viewed from above, showing the intricate patterns of the crowd's movement. In the background, several multi-story buildings are visible, including a prominent one with classical architectural details like columns and a pediment. To the right, there are trees and some smaller structures, possibly parked vehicles or utility boxes. The overall atmosphere is one of a significant public gathering or event.

OKTOBAR U SRBIJI 2000

Problems with the implementation of the new system are likely to arise. In particular, the increased complexity of the system will require more time and resources for training and maintenance.